

Közzététel: 2020. augusztus 4.

A tanulmány címe:

Eltérő utak, eltérő publikációs stratégiák: tudományterületi kutatói mintázatok

Szerzők:

SASVÁRI PÉTER, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem egyetemi docense

E-mail: sasvari.peter@uni-nke.hu

BAKACSI GYULA, a Budapesti Gazdasági Egyetem egyetemi tanára

E-mail: bakacsi.gyula@uni-bge.hu

URBANOVICS ANNA, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktorandusza

E-mail: anna.urbanovics@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2020.8.hu1001>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) *Statisztikai Szemle* c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
  - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle* c. folyóirat 98. évfolyam 8. számában megjelent, **Sasvári Péter, Bakacsi Gyula, Urbanovics Anna** által írt, **'Eltérő utak, eltérő publikációs stratégiák: tudományterületi kutatói mintázatok'** című tanulmány (link csatolása)”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Sasvári Péter – Bakacsi Gyula – Urbanovics Anna

Eltérő utak, eltérő publikációs stratégiák: tudományterületi kutatói mintázatok

Different pathways and publication strategies: research patterns of disciplines

SASVÁRI PÉTER, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
egyetemi docense
E-mail: sasvari.peter@uni-nke.hu

BAKACSI GYULA, a Budapesti Gazdasági Egyetem
egyetemi tanára
E-mail: bakacsi.gyula@uni-bge.hu

URBANOVICS ANNA, a Nemzeti Közszolgálati
Egyetem doktorandusza
E-mail: anna.urbanovics@gmail.com

A tanulmány a publikációs stratégiák és kutatói életpályák elemzésére vállalkozik a hazai egyetemi tanárok körében. A szerzők tudományterületi módszerrel vizsgálják a 2016 és 2018 között sikeres egyetemi tanári pályázattal rendelkezők publikációs teljesítményét. Az eredmények alapján eltérő publikációs stratégiák rajzolódnak ki a tudományterületek – a STEM&L (science, technology, engineering, mathematics, and life sciences – természettudományok, technológia, mérnöki ismeretek, matematika és élettudományok), a HASS (humanities, arts, and social sciences – bölcsészeti-, művészeti- és társadalomtudományok) képviselői között. Míg az első csoport a nemzetközi fókuszú folyóiratcikk-publikálást követi, addig a második csoport a hazai könyvírásban tűnik ki. A társszerzőségi mintázatokban is jelentős különbségeket figyelhetünk meg: a STEM&L-professzorok a sok- és tömegszerzős, többnyire nemzetközi kutatói együttműködésben aktívak, a HASS képviselői pedig egyszerű szerzős vagy kics csoportos szerzőségben írnak.

TÁRGYSZÓ: publikációs stratégia, társszerzőségi minta, tudományterület

This study aims to investigate the Hungarian university full professors' publication strategies and researcher pathways in various disciplines. Using a scientometric approach, the publication performance of 327 professors that applied successfully for full professor promotion between 2016 and 2018, is analysed. Findings show a significant difference between publication strategies of STEM&L (science, technology, engineering, mathematics, and life science) authors and those of HASS (Humanities, Arts and Social Sciences) professors. While the first group primarily focuses on writing articles for international journals, the second excels in publishing books in Hungary. Significant differences can also be found in their co-authorship patterns: STEM&L professors are mainly engaged in large co-author components, often in international research collaborations,

whereas HASS professors prefer publishing single-author articles or articles co-authored in a smaller group.

KEYWORD: publication strategy, co-authorship pattern, scientometrics

A tudományos és felsőoktatási karrierpálya – ugyanúgy, ahogy más szakmák esetében is – egymásra épülő lépcsőfokokból áll (*Bazsa* [2017]). A fokozatos előrelépés folyamatosan monitorozott, számos mérőföldkövel és habitusvizsgálattal szegélyezett. Az értékelő tudománymetria a tudományos teljesítmény modellezésével és mérésével foglalkozik (*Soós–Kiss–Lakner* [2020]). A tudományos teljesítmény az informatikai rendszereknek köszönhetően egyre transzparenssebbé, összevethetővé és mérhetővé vált az utóbbi évtizedekben (*Kovács* [2015]).

A teljesítményértékelés során leginkább a tudománymetriai mutatók alapján értékelt közlemények, valamint az azok által kiváltott tudományos impakt és az azokra érkező hivatkozások száma metrizálható. A legtöbb teljesítményértékelési eljárás a kutatói kiválóság mércéje szerint kerül kialakításra (*Adomi–Mordi* [2003]). A Magyarországon 2019 őszén hatályba lépett MAB-ügyrend (Magyar Akkreditációs Bizottság) – összhangban az Nftv 28. § (5) elvárásaival – az egyetemi tanári címre pályázóknak nemzetközi követelményeket állított fel. Alapvetően két – a nemzetközi láthatóságot célzó – utat különíthetünk el:

- a nemzetközi folyóiratokban való közlést, valamint
- a könyvalapú publikációt.

Ennek tükrében elmondhatjuk, hogy az egyetemi tanári cím elnyerésére törekvő pályázóknak egyre inkább meg kell felelniük a nemzetközi tudományos, kutatói kiválóság követelményének, és ez egyfajta tudományos paradigmaváltást követel a pályázók részéről (*Brito et al.* [2019]). A pályázatalapú rendszer, valamint a nemzetközi rangsorok kijelölik azokat az indexált folyóiratokat és könyveket, melyeket előnyben részesítenek. Az ezekben való publikálás elsődleges prioritássá és követelménnyé vált minden egyetemi tanári ambíciókkal rendelkező kutató számára.

Jelen tanulmányunk célja egyrészt, hogy bemutassuk azokat a publikációs stratégiákat és teljesítményeket, amelyeket a 2016 és 2018 között Magyarországon sikeres egyetemi tanári pályázatot benyújtók követtek, másrészt módot ad arra is, hogy a teljesítményük tükrében teszteljük a jelenleg hatályban levő szabályozást. Ezzel egyben azt is fel tudjuk térképezni, hogy az új szabályozások nemzetközi követelmé-

nyeken alapuló rendszere mekkora változást hozott, és ezeknek megfelelően a magyar kutatóknak hogyan szükséges alakítaniuk saját tudományos publikációs stratégiájukon. Arra szeretnénk rávilágítani, hogy a jelenlegi szabályozási rendszereknek való megfelelés érdekében a kutatóknak milyen paradigmaváltásra és a publikálási szokások milyen mértékű átforgalmazására van szüksége.

Az új egyetemi tanári kritériumrendszer alapjaiban változtatja meg a magyar tudomány egyes területein eddig általánosan elfogadott publikációs szokásokat azáltal, hogy valós és operacionalizált nemzetközi publikációs követelményrendszert állít a pályázók elé. A MAB testületének 2019/5/VII/4. számú határozatával elfogadott „*Útmutató egyetemi tanári pályázat összeállításához és értékeléséhez*”¹ című dokumentum elsőként formalizálta és intézményesítette a nemzetközi kiválóságon alapuló publikációs követelményeket. Az egyetemi tanári kritériumrendszer átveszi az MTA (Magyar Tudományos Akadémia) doktori habitusvizsgálatának lineáris parametrikusan mérhető elemeit, emellett önálló minimumkövetelményt is állít: két idegen nyelven megírt Q1–Q2-es közleményt, amelyek indokolt esetben kiválthatók monográfiával. Az egyetemi tanári pályázat publikációs minimumkövetelménye tehát külön nevesíti a SCImago Journal & Country Rank (SJR [scientific journal ranking – tudományos folyóiratok rangsora]) által indexált közlemények írását. A folyóiratok (ezen keresztül pedig a cikkek) SJR-értékük szakterületi kategórián belüli rangsora alapján négy, azonos méretű osztályba sorolva jelennek meg (mind az SJR weboldalán, mind az MTMT-ben), a rangsor felső 25 százalékától kezdve a rangsor végén elhelyezkedő 25 százalékkal bezárólag. Ez az ún. kvartilis-besorolás (Q1: legjobb 25%; Q2: 25–50%; Q3: 50–75%; Q4: 75–100%) teszi lehetővé – legalábbis elvileg –, hogy a különböző tudomány- és szakterületekhez tartozó folyóiratok és cikkek közvetlenül (vagyis a saját területükön elfoglalt pozíciójuk alapján) összemérhetők legyenek (Soós [2017]).

A hazai intézmények nemzetközi felsőoktatási térbeli versenyképességének egyik alapja az SJR-folyóiratokban – azoknak is a legfelső kvartiliseiben – való láthatósága, és ezt irányozza elő az új egyetemi tanári kritériumrendszer is. Franciaországban, Németországban és Oroszországban a gazdaságtudomány területén a habilitálni kívánók tudományos teljesítményét elsősorban SJR-típusú folyóiratlisták alapján értékelik. (Dobos–Michalkó–Nováky [2019])

¹ http://old.mab.hu/web/doc/akkreditacio/ET_utmutato_20190901.pdf

A MAB a következő kritériumokat vizsgálja:

- az akadémiai doktori cím lineáris paraméterei pontértékének minimum 61 százalékos teljesülését és
- a nemzetközi láthatóságot biztosító publikációs teljesítményt, amely két – egymással vagy-vagy viszonyban levő – módon teljesíthető:
  - minimum két egyedüli, első vagy utolsó szerzőségű Q1 vagy Q2 folyóiratcikkkel;
  - elismert nemzetközi kiadónál megjelent monográfiával.

A pályázati útmutató általános publikációs minimumkövetelményeit a tudományterületek további speciális feltételekkel egészíthették ki. Ennek eredménye egy, az általános minimális feltételeket kiegészítő, sokszínű és az egyes diszciplínák sajátosságait visszatükröző differenciált követelményrendszer.

Az MTA habitusvizsgálati paramétereit jelen tanulmányunkban nem vizsgáljuk – jóllehet adatbázisunk ilyen adatokat is tartalmaz –, azokat egy másik elemzésben vesszük górcső alá. Írásunkban a nemzetközi láthatóságot jelentő SJR-folyóirat-közlemények, valamint nemzetközi kiadóknál megjelent könyvek/monográfiák elemzését végezzük el, és ez alapján próbáljuk az eltérő publikációs stratégiákat azonosítani.

Tanulmányunk végkövetkeztetését némileg megelőlegezve a legmarkánsabb stratégiai választóvonalat a következő tudományterület-csoportok adják: a STEM&L és a HASS.

Elemzésünkben praktikus okból a MAB nomenklatúráját követjük (lásd: Útmutató egyetemi tanári pályázat összeállításához és értékeléséhez V. 1. melléklete):

- a STEM&L gyűjtőkategóriába az agrártudomány, a műszaki tudomány, az orvos- és egészségtudomány, valamint a természettudomány;
- a HASS gyűjtőkategóriába a bölcsészettudomány, a gazdaságtudomány, a társadalomtudomány tudományterületei, valamint a művészetek tartoznak.²

² A MAB Hittudományi és Sporttudományi Bizottságát kihagytuk vizsgálatunkból. Utóbbit azért, mert a vizsgált időszakot követően (2018-ban) jött létre, így egyetemi tanári pályázatot nem értékelt. Előbbit azért, mert egyfelől a vizsgált 2016–2018-as időszakban 2 hittudományi egyetemi tanári pályázat volt, ez a részmintá az adatok véletlen hatásai miatt alkalmatlan megalapozott összehasonlító elemzésekre, másfelől a hittudományi területen működő felsőoktatási intézményeket a törvény nem kötelezi a MAB eljárására.

Anélkül, hogy ennek mélyebb szakirodalmi részletezésébe belemennénk, szeretnénk rámutatni e két fő tudományterület kutatási és publikációs gyakorlatának néhány lényeges különbségére:

– a STEM&L-kutatások jellemzően kísérleten alapulók, eszköz- és forrásigényesek, gyakori a többszerzős közlemény (amelyben a különböző hozzájárulásokat tagolt szerzőségi kategóriákkal – első, utolsó, levelező – különböztetik meg) (Papp [2011], [2012]). A STEM&L-kutatások egzaktabbak, a fogalmak definíciói egyértelműbbek, a szakirodalmi háttér bemutatása és a közlemények terjedelme rövidebb. A kutatási eredmények alapvetően mérésekre épülők.

– a HASS-kutatások jellemzően modellezésen alapulók, eszköz- és forrásigényük szerényebb, egy- vagy kevés szerzős alkotóközösségek publikálnak. A társadalomtudományok kevésbé egzaktak, a fogalmak definiálása és értelmezése a tudományos probléma része, az elméleti-fogalmi kontextus ismertetése megkerülhetetlen, a szakirodalmi háttér bemutatása és a közlemények terjedelme jellemzően hosszabb.

Megjegyezzük, hogy a pszichológiatudományt kiemeltük és külön kategóriaként elemeztük, mivel köztes helyet foglal el a STEM&L és a HASS között.

1. Kutatás menete

Az egyetemi tanári pályázatokra vonatkozó új MAB-kritériumrendszert tartalmazó útmutató 2019 szeptemberében lépett hatályba. A megújított kritériumok hatásvizsgálatára egy adatbázist építettünk, amelybe a 2016 és 2018 közötti, a régi kritériumrendszer szerint MAB által támogatott 327 (ebből 324 főnek volt MTMT-azonosítója) pályázó adatai kerültek. Kutatásunkat a tudományos teljesítmények kritériumaira korlátoztuk: azt mértük, hogy az akkori sikeres pályázók ma milyen arányban teljesítenék az új kritériumrendszer publikációs szűrőjét. Fontosnak tartottuk az egyes publikációs stratégiák szerint is feltérképezni a publikációs teljesítményeket, mert ezek alapvetően határozzák meg a vizsgált egyetemi tanárok teljesítményét.

A publikációs teljesítmények adatait az MTMT2-ből nyertük ki. Magyarországon minden felsőoktatási intézményben dolgozó oktató részére jogszabályi kötelezettség az MTMT-be rögzítés, így ez a publikációs adatbázis adja a legtágabb mértéket a magyar kutatók által megjelentetett közleményekről. Vizsgálatunkba ugyanakkor nemzetközi adatbázisok adatai is bekerültek, hiszen a Q-s közleményírássra vo-

natkozó követelmény elengedhetlenné teszi az SJR szerinti mérést.³ Az MTMT-ben adminisztrátori szinten kinyerhető a közlemények SJR szerinti kategóriája, valamint további indikátorok is, ezért a rendszer alkalmas az adatgyűjtésre. Érdemes megjegyeznünk, hogy az MTMT-rendszer az SJR minőségi besorolását követi, melyet minden évben újra számolnak az egyes lapok teljesítményét értékelve. Ez az új publikációk esetén azonban azt jelenti, hogy egy 2020-ban megjelenő közlemény a 2019-es indikátorok szerinti értéket kapta adatbázisunkban, jóllehet mikor 2021-ben az SJR szinkronizálja saját rangsorát, ugyanez a 2020-as közlemény már majd a valódi Q-s minősítését kapja meg az MTMT-rendszerben.

A mintánk kutatói eltérő tudományterületeken tevékenykednek, tudományterületi besorolásuk a MAB nomenklatúráját követi: az agrártudomány, a bölcsészettudomány, a gazdaságtudomány, a műszaki tudomány, a művészetek, az orvos- és egészségtudomány, a társadalomtudomány és a természettudomány területeket határoztuk meg.

2. Empirikus elemzés

Az empirikus elemzést a publikációs aktivitás leíró statisztikai elemzésével kezdjük. Az 1. táblázat áttekintő képet kínál a tudományterületek átlagos közleményszámáról. Önmagában érdekes tény, hogy a legtöbb egyetemi tanári pályázó az orvos- és egészségtudomány területéről (69 fő) érkezik, ezt követi a természettudomány (55 fő) és a társadalomtudomány (50 fő). A legkevesebbet ezzel szemben a hittudomány (2 fő), az agrártudomány (10 fő) és a pszichológiatudomány (11 fő) adja.⁴

Az egy főre jutó közleményszám mediánjait tekintve már itt felsejlenek az egyes tudományterületek eltérő publikációs mintázatai. A közlemény egyéni darabszámát tekintve a legnagyobb értékeket a természettudomány (1 440), az agrártudomány (1 010) és a pszichológiatudomány (708) kutatói körében találjuk, míg a legkisebb értékeket a művészetek (1 közlemény), a gazdaságtudomány (32 közlemény) és a természettudomány (42 közlemény) esetében láthatjuk. Az általános áttekintés rávilágít arra, hogy jelentős különbségek vannak a publikációk számát illetően mind a tudományterületek egyetemi tanárai között, mind az egyes tudományterületeken belül.

³ Megjegyezzük, hogy az egyes tudományterületek eltérő publikációs mintázatai miatt a lefedettség sem mérhető össze teljeskörűen a Scopus adatbázisa alapján.

⁴ Külön elemzést érne meg, hogy miért ennyire eltérők az egyes tudományterületek sikeres pályázói – ennek elemzése azonban szétfeszítené jelen tanulmány kereteit.

1. táblázat

A 2016 és 2018 között sikeres egyetemi tanári pályázók publikációs tevékenységének leíró statisztikai adatai tudományterületenként
(Descriptive statistics of publications authored by successful full professor applicants, by discipline, 2016–2018)

Tudományterület	Átlag (db)	Létszám (fő)	Szórás	Medián	Minimum (db)	Maximum (db)
Agrártudomány	358,7	10	269,54	305,0	91	1 010
Bölcsészettudomány	185,1	39	92,47	171,0	62	477
Gazdaságtudomány	183,0	34	82,63	176,5	32	380
Műszaki tudomány	171,1	21	100,06	154,0	42	428
Művészetek	124,4	33	93,82	101,0	1	346
Orvos- és egészségtudomány	215,6	69	132,13	175,0	41	583
Pszichológiatudomány	362,0	11	160,65	338,0	171	708
Társadalomtudomány	165,5	50	66,39	154,0	47	349
Természettudomány	175,1	55	201,05	126,0	42	1 440

2.1. Nemzetközi láthatóság: SCImago-s folyóiratcikkek

Érdeemes görcső alá venni az egyes tudományterületeken kutatók nemzetközi SJR szerinti jegyzett Q-s folyóirat-közleményeinek ténytárait. Négy szempont szerint vizsgáltuk az aggregáltságokat az egyetemi tanári pályázatig megjelent:

1. összes Q-s közlemények,
2. egyedüli, első és utolsó szerzős Q-s publikációk,
3. Q1-es és Q2-es közlemények,
4. egyedüli, első és utolsó szerzős Q1-es és Q2-es publikációk alapján. (Lásd a 2. táblázatot.)

Az összes Q-s közlemények számát tekintve láthatjuk, hogy vannak olyan tudományterületek, ahol a Q-s közlemények írása eddig nem volt az egyetemi tanári habitusvizsgálatnál elvárt elem: ezek a bölcsészettudomány, a gazdaságtudomány, a művészetek és a társadalomtudomány. Ezeken a tudományterületeken a tanári pályázatáig egyetlen nemzetközileg jegyzett közleménnyel sem -vagy csak néhány közleménnyel- bíró egyetemi tanárok vannak. A maximális egyéni közleményszámokat vizsgálva ugyanakkor a természettudomány emelkedik ki (849 Q-s közlemény), ezt követi az orvos- és egészségtudomány (192), valamint a pszichológiatudomány (84) – valamennyi STEM&L-diszciplína. Mind az egy főre jutó átlagos Q-s közlemény számban, mind a mediánban ugyancsak a természettudomány (65, illetve 56) és az orvos-és egészségtudomány (58, illetve 44) emelkedik ki.

2. táblázat

A SCImago-s folyóiratcikkek számának statisztikai vizsgálata, 2016–2018
(Statistical analysis of the number of articles published in SCImago-indexed journals, 2016–2018)

Tudományterület		A pályázatig megjelent			
		Q1–Q4-es folyóiratcikkek		Q1–Q2-es folyóiratcikkek	
		összesen (db)	egyedüli, első és utolsó szerzőként (db)	egyedüli, első és utolsó szerzőként (db)	összesen (db)
Agrártudomány (10 fő)	Átlag	33,0	21,0	9,5	17,0
	Szórás	17,36	12,35	5,85	10,90
	Medián	33	24,5	10,5	17
	Minimum	5	4	1	1
	Maximum	56	42	17	40
Bölcsészettudomány (39 fő)	Átlag	6,1	5,9	3,3	3,5
	Szórás	8,70	8,27	5,79	6,18
	Medián	2	2	1	1
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	36	36	24	28
Gazdaságtudomány (34 fő)	Átlag	5,4	3,9	2,3	3,1
	Szórás	7,03	4,33	2,99	4,26
	Medián	3	2,5	1	1,5
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	32	20	10	20
Műszaki tudomány (21 fő)	Átlag	25,9	20,9	15,2	19,6
	Szórás	18,66	16,16	14,71	17,44
	Medián	21	15	11	15
	Minimum	7	6	4	5
	Maximum	78	76	68	70
Művészetek (33 fő)	Átlag	0,4	0,4	0,1	0,1
	Szórás	1,08	1,08	0,23	0,23
	Medián	0	0	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	4	4	1	1
Orvos- és egészségtu- domány (69 fő)	Átlag	57,9	25,9	18,0	43,6
	Szórás	36,32	18,24	14,63	30,32
	Medián	56	21	15	39
	Minimum	4	3	0	0
	Maximum	192	89	89	167
Pszichológiatudomány (11 fő)	Átlag	46,8	30,3	18,5	30,9
	Szórás	21,17	13,51	9,23	17,12
	Medián	46	32	19	33
	Minimum	2	2	1	1
	Maximum	84	55	32	60
Társadalomtudomány (50 fő)	Átlag	1,7	1,6	0,5	0,5
	Szórás	2,78	2,71	1,26	1,26
	Medián	1	1	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	12	12	5	5
Természettudomány (55 fő)	Átlag	65,1	31,3	25,855	57,709
	Szórás	111,03	17,92	16,67	109,81
	Medián	44	28	24	35
	Minimum	15	6	3	5
	Maximum	849	85	79	832

Ha a kitüntetett szerzőség (egyedüli, első, utolsó) szerinti szűrőt is bekapcsoljuk, ismét csak a STEM&L-tudományok rajzolódnak ki: a maximális közleményszámok tekintetében a legmagasabb értékeket az orvos- és egészségtudomány (89) egyetemi tanárainál találjuk, ezt követi a természettudomány (85) és a műszaki tudomány (76).

Érdekes következtetésekre vezet azon tudományterületek kiemelése, amelyeknek teljes közleményszáma azonos a kitüntetett szerzős Q-s közlemények számával. Ez ugyanis rámutat arra, hogy mely tudományterületek publikációs mintázatára jellemző az egyszerű vagy meghatározó szerzői szerepvállalás a közlemény megszületésében. Ez a mintázat úgy tűnik 4 diszciplína egyetemi tanári habitusában érhető tetten: a bölcsészettudomány 36 közleményének egyetemi tanár szerzői valamennyien kitüntetettek és kiemelkedő Q-s teljesítményűek, a társadalomtudománynál ez a szám 12, a művészeteknél 4.

A nemzetközi gyakorlatban a STEM&L és a HASS között markáns mintázati különbség látszik kirajzolódni, és a magyar tudományos közegben is ez érhető tetten: a HASS-ra inkább a kisszámú társszerzőség, a STEM&L-re viszont inkább a nagyobb csoportokban megvalósuló társszerzőség a jellemző.

A műszaki tudományok körében a kitüntetett szerző/összes szerző arány még közelítő, a természettudományok eltérése viszont szembeötlő (85 a meghatározó szerzős közlemények száma az összesen 849-ből). Ezzel együtt a legmagasabb átlagos kiemelt szerzős közleményszámot is a természettudomány (31), a pszichológiatudomány (30), valamint az orvos- és egészségtudomány (26) produkálja – ennek magyarázatát az összes közlemény jelentősen magas számban találjuk.

Az átlagos tudományterületi kiemelt szerzőségi mutatónk az átlagos kiemelt szerzős Q-s publikációk százalékos arányát tükrözi az átlagos összes Q-s publikáción belül. Tudományterületenként ez a következőképpen alakul (a százalékos értékek csökkenő sorrendjében): művészetek 100, bölcsészettudomány 97, társadalomtudomány 94, műszaki tudomány 80, gazdaságtudomány 73, pszichológiatudomány 65, agrártudomány 64, természettudomány 48, orvos- és egészségtudomány 45 százalék.

A MAB követelményrendszere nevesíti a közlemények minőségi kritériumait: a Q1-es és a Q2-es kategóriát: ezek minőségi szempontból az egyes tudományterületek csúcs folyóiratait fedik le. Ilyen tekintetben a természettudomány jelentősen kiemelkedik maximális értékével (832 közlemény), ezt követi az orvos- és egészségtudomány (167 közlemény), valamint a műszaki tudomány (70 közlemény).

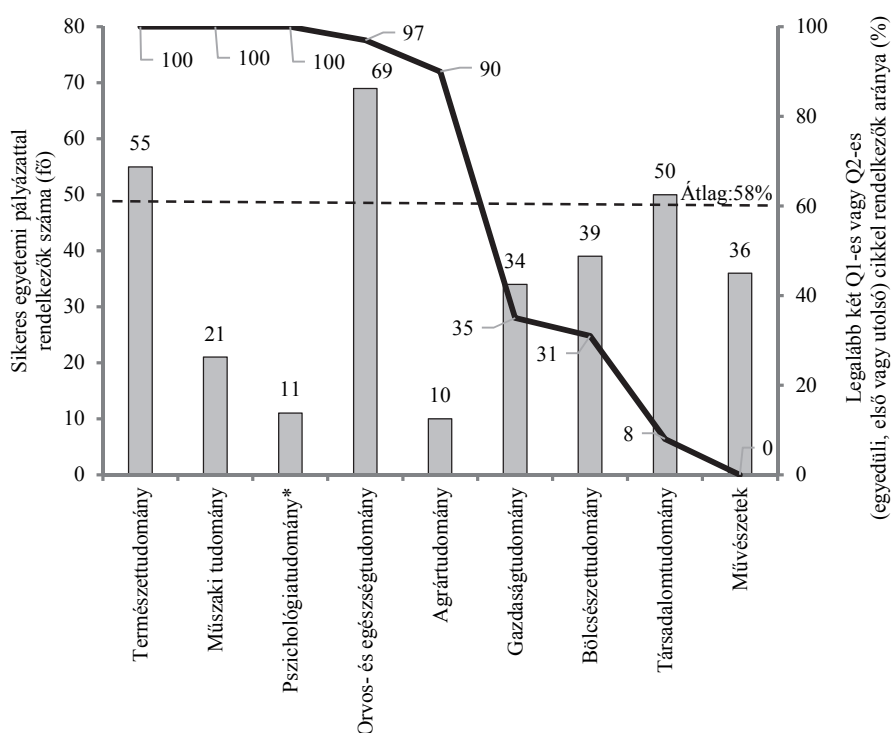
A kiemelt szerzős Q1-es és Q2-es közleményszámok alapján megint csak igaz, hogy a legnagyobb maximális egyéni közleményszámértékeket az egyébként nagyszámú társszerzőségi mintázatba sorolt orvos- és egészségtudomány (89), természettudomány (79) és műszaki tudomány (68) érte el. Az átlagos közleményszámok körében a természettudomány (26), a pszichológiatudomány (18), valamint az orvos- és egészségtudomány (18) tűnik ki. A mediánok szerint hasonló kép rajzolódik ki a

természettudomány vezetésével (24), ezt követi a pszichológiatudomány (19), valamint az orvos- és egészségtudomány (15).

Az SJR szerinti minősített közlemények publikálását tekintve azt figyelhetjük meg, hogy a természettudomány, az orvos- és egészségtudomány, valamint a pszichológiatudomány emelkedik ki. Némely indikátor esetében e területekhez kapcsolódik a műszaki tudomány is, azonban a további tudományterületek jóval ezek mögött maradnak. Ez magyarázza azt is, hogy a nemzetközi publikálás követelményrendszerét az egyes területek döntéshozói miért és milyen mértékben változtatták meg, vagy egészítették ki további speciális kikötésekkel. Habár azt mindenképpen érdemes hozzátenni, hogy a közlemények darabszámát tekintve a természettudomány egyértelműen kiemelkedik, de a meghatározó szerzőség tekintetében már nem ennyire jelentős az előnye a többi területhez képest. Ez elsősorban a tömegszerzőségből származó közlemények miatt alakult így.

1. ábra. A sikeres egyetemi pályázattal és a minimális Q-s közleményekkel rendelkezők száma és aránya tudományterületenként, 2016–2018

(Number of successful full professor applicants and percentage of those meeting the minimum requirements in terms of Q publications, by discipline, 2016–2018)

* A bölcsészettudomány ága.

Az általános leíró statisztikai elemzésen túl érdemes azt is megfigyelnünk, hogy az egyes tudományterületekről hány egyetemi tanári pályázat volt sikeres az utóbbi években, valamint, hogy a mostani minőségi nemzetközi láthatósági (Q1/Q2) minimumkritériumoknak milyen arányban felelnének meg. Ez tovább árnyalja a szerzők tudományos teljesítményéről alkotott képet. Az 1. ábra tanúsága szerint a természettudomány, a műszaki tudomány és a pszichológiatudomány valamennyi sikeres egyetemi tanára rendelkezett legalább két darab Q1-es vagy Q2-es meghatározó szerzős közleménnyel. Magas ez az arány még az orvos- és egészségtudomány (97%), valamint az agrártudomány (90%) esetén is. Ezt követően viszont egyértelmű szakadást figyelhetünk meg a gazdaságtudomány (35%), a bölcsészettudomány (31%) és a társadalomtudomány (8%) tekintetében, végül a művészetek sikeres pályázóinak egyike sem rendelkezett szükséges minőségű nemzetközi publikációval. Ez egybevégt a leíró statisztikák révén feltárt összképpel: a STEM&L-ben magától értetődő követelmény a minőségi nemzetközi publikálás, a HASS-ban ez nem ennyire egyértelműen része az egyetemi tanári habitusnak, és a múltban kialakított publikációs stratégiák sem ebbe az irányba mutattak.

A kevés vs. sokszerzős mintázatok létre világitottunk rá az előbbieken, most ezeket a mintázatokat vonjuk további részletes elemzés alá.

3. táblázat

A Q1–Q4-es folyóiratcikkek száma és megoszlása tudományterületenként a közlemények szerzőinek száma alapján

(Number and distribution of Q1–Q4 journal articles by discipline and number of co-authors)

Tudományterület	1 szerzős		2–4 szerzős		5–9 szerzős		10 és több szerzős		Összes	
	folyóiratcikkek									
	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)
Agrártudomány	18	5	152	46	133	40	27	8	330	100
Bölcsészettudomány	173	72	58	24	7	3	1	0	239	100
Gazdaságtudomány	32	17	101	55	43	23	8	4	184	100
Műszaki tudomány	96	18	354	65	88	16	7	1	545	100
Művészetek	10	63	6	38	0	0	0	0	16	100
Orvos- és egészségtudomány	63	2	742	19	2 168	55	1 002	25	3 975	100
Pszichológiatudomány	22	4	256	50	185	36	52	10	515	100
Társadalomtudomány	50	59	30	35	2	2	3	4	85	100
Természettudomány	172	5	1 328	37	1 003	28	1 076	30	3 579	100
Összesen	636	7	3 027	32	3 629	38	2 176	23	9 468	100

Az egyes tudományterületek publikációs stratégiájának lényeges eleme a társszerzőség száma és gyakorisága. A 3. táblázat azt foglalja össze, hogy az egyes tudományterületeken mekkora az egyszerűs, kiscsoportos (2–4 szerzős), közepes csoportos (5–9 szerzős) és a tömegszerzős (10 és több szerzős) közlemények aránya. Az elemzésbe bevont 322 szerző összes közleményeinek száma 9 468, melyek közül az orvos- és egészségtudomány (3 975), valamint a természettudomány (3 579) emelkedik ki. A legkevesebb közleményt a művészetek (16) és a társadalomtudomány (85) adja. Az egyszerűs közlemények arányaiból a bölcsészettudomány (72%; 173 közlemény) és a művészetek (63%; 10 közlemény) tűnik ki. Ezeket a társadalomtudomány (59%; 50 közlemény) követi. A legkevesebb egyszerűs közleménnyel az orvos- és egészségtudomány (2%; 63 közlemény) rendelkezik, amit a pszichológiatudomány (4%; 22 közlemény) és a természettudomány (5%; 172 közlemény) követ. A kiscsoportos publikálást tekintve a műszaki tudomány (65%; 354 közlemény) vezet, a legkevesebb ilyen publikációt a bölcsészettudomány (24%; 58 közlemény) tudhatja magáénak. A közepes méretű csoportokban való publikálást leginkább az orvos- és egészségtudomány támogatja (55%; 2 168 közlemény), a legkisebb értékkel a társadalomtudomány rendelkezik (2%; 2 közlemény). A tömegszerzős közlemények legnagyobb arányban a természettudományban fordulnak elő (30%; 1 076 közlemény), emellett ez jellemző még az orvos- és egészségtudományra (25%; 1 002 közlemény), valamint a pszichológiatudományra is (10%; 52 közlemény). A tömegszerzőség egyáltalán nem jellemző a bölcsészettudományra (0%), a művészetekre (0%), csekély arányban fordul elő továbbá a gazdaságtudományban (4%; 8 közlemény), a műszaki tudományban (1%; 7 közlemény) és a társadalomtudományban (4%; 3 közlemény).

Ezek alapján a tudományterületeket csoportokba rendezhetjük társszerzőségi preferenciájuk szerint:

- az egyszerűs közlemények leginkább a bölcsészettudományra (72%), a művészetekre (63%) és a társadalomtudományra (59%);
- a kiscsoportos szerzőség (2-4 fő) az agrártudományra (46%), a gazdaságtudományra (55%), a műszaki tudományra (65%), a pszichológiatudományra (50%), valamint a természettudományra (37%);
- a közepes csoportos szerzőség az orvos- és egészségtudományra (55%), valamint nagy arányban a természettudományra (28%),
- a tömegszerzőség szintén ez utóbbi két területre jellemző (sorrendben 25% és 30%).

Az összes tudományterület átlagát tekintve láthatjuk, hogy a legnagyobb arányban a közepes méretű társszerzőséggel rendelkező cikkek vannak jelen (38%; 3 629 közlemény). Ezt követi a kiscsoportos társszerzőség (32%; 3 027 köz-

lemény) és a tömegszerzőség, mely az összes közlemény ötödét teszi ki (23%; 2 176 közlemény). Ezek az arányok azonban igen erősen a természettudomány, valamint az orvos- és egészségtudomány dominanciáját tükrözik, ezek az összes folyóiratcikk 2/3-ból részesednek.

4. táblázat

A Q1–Q4-es folyóiratcikkek száma és megoszlása tudományterületenként, 2016–2018
(Number and distribution of articles based on quartile journal ranking, by discipline, 2016–2018)

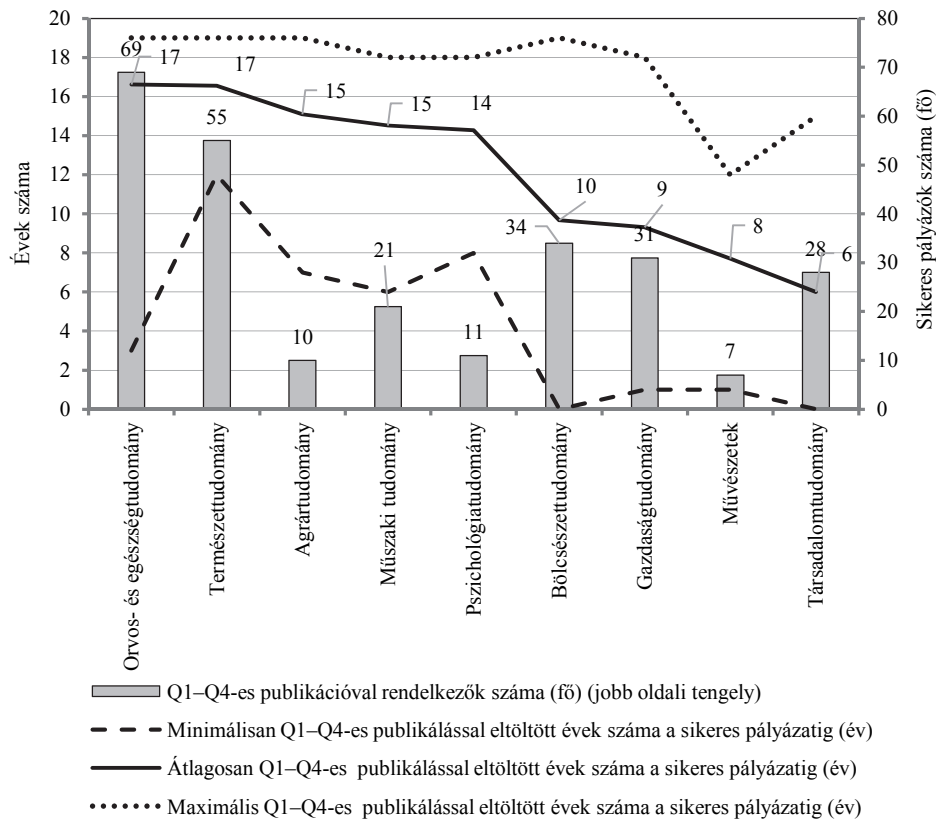
Tudományterület	Q1-es		Q2-es		Q3-as		Q4-es		Összes	
	folyóiratcikkek									
	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)	száma (db)	megoszlása (%)
Agrártudomány	90	27	80	24	96	29	64	19	330	100
Bölcsészettudomány	88	37	50	21	43	18	58	24	239	100
Gazdaságtudomány	60	33	46	25	51	28	27	15	184	100
Műszaki tudomány	275	50	136	25	82	15	52	10	545	100
Művészetek	2	13		0	9	56	5	31	16	100
Orvos- és egészségtudomány	2 106	53	879	22	655	16	335	8	3 975	100
Pszichológiatudomány	236	46	104	20	81	16	94	18	515	100
Társadalomtudomány	19	22	7	8	19	22	40	47	85	100
Természettudomány	2 548	71	626	17	306	9	99	3	3 579	100
Összesen	5 424	57	1 928	20	1 342	14	774	8	9 468	100

A 4. táblázat a Q1–Q4 minőségi kategóriák előfordulási arányai alapján hasonlítja össze az egyes tudományterületeket. Első látásra talán meglepő, hogy a Q1-es közlemények részesednek legmagasabb arányban a teljes – 9 468 közleményt magába foglaló – mintából (57%; 5 424 közlemény). Ezeket követik az összesített elemzés szerint a Q2-es közlemények (20%; 1 929 közlemény), majd a Q3-as (14%; 1 342 közlemény) és a Q4-es (8%; 775 közlemény) kategória. Mindebből arra következtethetünk, hogy a vizsgálatba bevont kutatók minden tudományterületen nagy arányban Q1-es nemzetközi cikkeket írnak. Érdekes összehasonlítani az egyes diszciplínák megoszlásait. Kijelölhetjük azt a minőségi kategóriát, amely adott tudományterület legtöbb közleményére jellemző. Az ezeken a területeken kutatók többnyire ezt a publikációs stratégiát veszik át egymástól, és ennek alapján igyekeznek saját kutatásait és publikációs tevékenységüket is alakítani. Lényeges rávilágítani arra, hogy a közlemények számosságában élen járó területek publikálnak Q1-es közleményeket a legnagyobb arányban, ez a magyarázata a pozitív összképnek is. A Q1-es közleményeket elváró tudományterületek: a természettudomány (71%), az orvos- és egészségtu-

domány (53%), a műszaki tudomány (50%), a pszichológiatudomány (46%), a bölcsészettudomány (37%) és a gazdaságtudomány (33%). A Q3-as közleményeket legnagyobb arányban a művészetek (56%) és az agrártudomány (29%) területén találjuk, míg a Q4-es kategória a társadalomtudományra jellemző (47%). A tudományterületek közül a bölcsészettudomány és a gazdaságtudomány mutatja a legváltozatosabb képet és egyfajta kiegyenlített publikálást a különböző minőségi kategóriákban; e két területen még nem tisztult le, nem alakult ki egy világos publikációs habituselvárás.

A MAB kritériumai tudatosabb publikációs stratégia kialakítására és követésére ösztönözhetik a fiatalabb korosztályt, de valószínűtlen, hogy az akadémiai karrierjük utolsó szakaszában levők körében rövid idő alatt teljesíthetők azon tudományterületek esetén, amelyek tekintetében ezen elvárások nem váltak még a habitus részévé.

2. ábra. Az SJR szerinti publikálással töltött évek és a pályázók számának alakulása az egyetemi tanári cím elnyeréséig tudományterületenként, 2016–2018
(Number of years spent with SJR publication until full professorship and number of successful full professor applicants, by discipline, 2016–2018)

Feltérképeztük, hogy az egyes tudományterületeken átlagosan hány évre van szükség ahhoz, hogy a pályázó az első SJR-közléstől eljusson az egyetemi tanári pályázat benyújtásáig. A 2. ábra az erre vonatkozó összehasonlítható adatsorokat mutatja be. A választóvonal ismét a természettudomány és a társadalomtudomány határán húzódik. Ezeken a területeken sokkal előbb és sokkal intenzívebben van jelen az SJR szerinti publikációs tevékenység. Az összes tudományterületet tekintve láthatjuk, hogy az SJR által jegyzett közlemények publikálásával eltöltött évek száma átlagosan 12,8 év, de legtöbb esetben 17 év (orvos- és egészségtudomány, természettudomány), illetve 15 év (agrártudomány, műszaki tudomány). Legkevesebb évet átlagosan a társadalomtudósok töltenek SJR-publikálással az egyetemi tanári pályázat előtt (6 év), őket a művészetek (8 év), valamint a gazdaságtudomány (9 év) szerzői követik.

Tanulságos a kétféle mintázatnak az eltérő habitusokhoz vezető szétválása:

– a *STEM&L-területeken* – ahol a minőségi nemzetközi publikálás a tanári habitus szerves része – idejekorán megkezdik az SJR igényei szerinti közlést, ugyanakkor hosszú idő (17 év) szükséges ahhoz, hogy a tudományterület elvárásai szerinti szintet elérjék;

– a *HASS-területeken* az alacsonyabb tudományterületi követelmények elérésére rövidebb idő is elegendő, amelyeknek teljesítését később kezdik meg.

Az SJR szerinti maximálisan publikálással töltött évek száma 19, amelynek előfordulása az orvostudomány, a természettudomány, az agrártudomány, a bölcsészettudomány területére jellemző leginkább. Az SJR szerinti minimálisan publikálással töltött évek száma a társadalomtudomány és a bölcsészettudomány körében 0, míg a gazdaságtudomány és művészetek esetében 1 év. Érdekes, hogy a természettudományban a minimális érték is 12 év. Ez rávilágít arra, hogy szerzőiknek már egészen fiatalon el kell kezdeniük az SJR szerinti publikálást, amit szigorú előmeneteli követelményrendszerrel monitoroznak.

2.2. Könyv

A nemzetközi folyóirat-közlemény mellett másik jelentős publikációs stratégiának a könyvírás tekinthető. Mind a MAB, mind az MTA követelményrendszere meghatároz könyvírással kapcsolatos követelményeket (milyen paraméterek teljesülése esetén fogadhatók el a megjelent kötetek). Az MTA IX. osztályának a doktori követelményekre vonatkozó határozatai mindig is első helyre tették a tudományos könyvek szerzőségében megnyilvánuló teljesítményt (*Szentes* [2018]).

A MAB-útmutató nem definiálja pontosan, mi számít nemzetközileg elismert könyvkiadónak; a világ számos országában nehézséget okozó, ismert probléma ez. Az MTA a szerzői hányadokra fókuszál, 48 oldalban határozza meg az egy szerzőtől elvárt minimális könyvrész terjedelmét.

A bevezetőben utaltunk arra, hogy a könyvírás jellemzően a bölcsészettudomány és a társadalomtudomány esetében játszik kitüntetett szerepet a kutatói tudományos teljesítmény megítélésében. Ebben az alfejezetben a könyvek, könyvrészek tudományterületi különbségeit vesszük górcső alá.

Az összes könyv számát tekintve akár az átlagokat, akár a mediánt nézzük, a társadalomtudomány, és a gazdaságtudomány tűnik a legnagyobb súlyúnak, elenyésző jelentőségű a természettudomány, valamint az orvos- és egészségtudomány.

5. táblázat

Könyvek számának statisztikai vizsgálata, 2016–2018
(Statistical analysis of the number of books, 2016–2018)

Tudományterület		Könyvek száma (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas könyv (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas és idegen nyelvű könyv (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas, idegen nyelvű és külföldi kiadású könyv (db)
Agrártudomány (10 fő)	Átlag	7,2	3,0	0,7	0,1
	Szórás	6,16	3,02	0,82	0,32
	Medián	7	2,5	0,5	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	15	10	2	1
Bölcsészettudomány (39 fő)	Átlag	17,4	12,8	3,4	1,3
	Szórás	14,32	10,25	3,84	2,28
	Medián	13	10	2	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	50	35	16	13
Gazdaságtudomány (34 fő)	Átlag	20,6	9,1	1,7	0,4
	Szórás	15,98	8,14	3,04	0,92
	Medián	15,5	7	0,5	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	65	39	14	4
Műszaki tudomány (21 fő)	Átlag	2,8	1,8	0,9	0,6
	Szórás	2,93	2,27	1,98	1,77
	Medián	2	1	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	10	9	9	8

(A táblázat folytatása a következő oldalon)

(Folytatás)

Tudományterület		Könyvek száma (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas könyv (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas és idegen nyelvű könyv (db)	Egy szerzőre jutó, minimum 48 oldalas, idegen nyelvű és külföldi kiadású könyv (db)
Művészetek (36 fő)	Átlag	4,8	1,9	0,6	0,1
	Szórás	10,12	3,87	1,55	0,50
	Medián	2	0,5	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	58	20	7	3
Orvos- és egészség-tudomány (69 fő)	Átlag	2,2	0,77	0,13	0,04
	Szórás	4,42	1,44	0,38	0,21
	Medián	1,0	0,0	0,0	0,0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	29	7	2	1
Pszichológia-tudomány (11 fő)	Átlag	6,2	5,6	0,5	0,4
	Szórás	4,89	4,86	1,21	1,21
	Medián	7,0	6	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	16	16	4	4
Társadalom-tudomány (50 fő)	Átlag	20,1	13,3	2,7	1,2
	Szórás	13,03	8,33	2,52	1,74
	Medián	18,0	13	2	0,5
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	58	42	10	8
Természettudomány (55 fő)	Átlag	4,1	2,4	0,6	0,3
	Szórás	8,17	5,9	1,33	0,78
	Medián	1	0	0	0
	Minimum	0	0	0	0
	Maximum	49	38	8	4

A MAB-kritériumokban megfogalmazott „nemzetközileg elismert” kiadói státus nem tisztázott. Kutatásunkban ezért éltünk azzal az – egyébként igencsak megengethető – egyszerűsítéssel, hogy bármilyen külföldi kiadású (legalább 48 oldalas) könyvet és könyvrészletet elfogadva végeztük el ennek vizsgálatát. A magasabb átlagot mutató póluson a bölcsészettudomány és a társadalomtudomány, a másik, alacsony átlagú póluson az orvos- és egészségtudomány, a műszaki tudomány, valamint a művészetek találhatók.

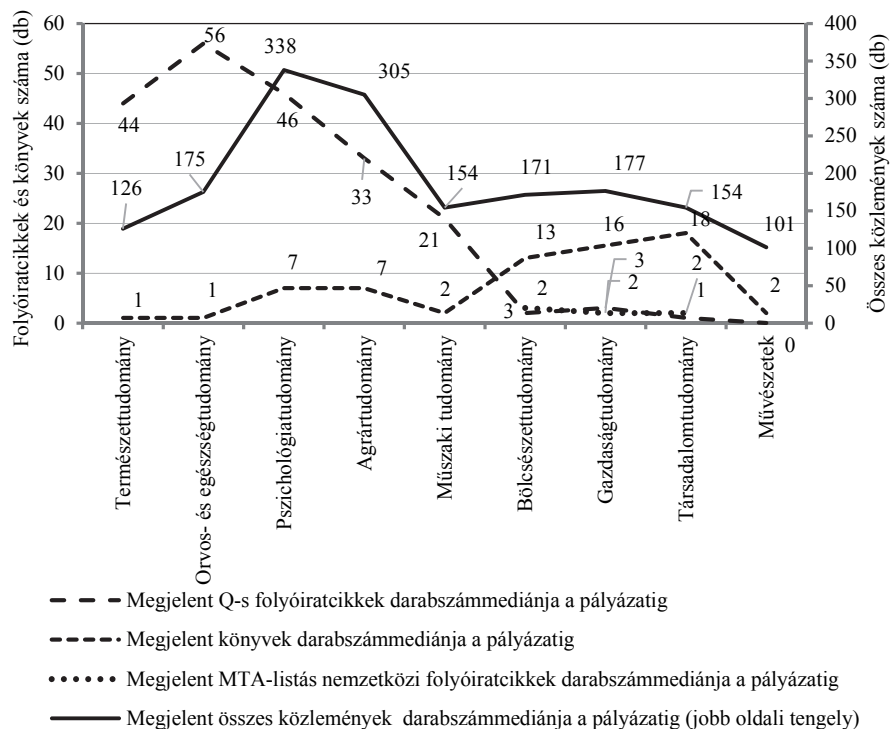
A könyvírásra vonatkozóan a vizsgálatba bevont egyetemi tanárok körében érdekes megállapításokat tehetünk. Egyrészt fontos kiemelnünk, hogy ez a különálló publikációs stratégia – ami egyfajta alternatívája a nemzetközi folyóiratokban való

publikálásnak – elsősorban a bölcsészettudomány és a társadalomtudomány szerzői között követett. Másrészt, érdemes azt is kiemelnünk, hogy az ezeken a tudományterületeken megjelentetett könyvek jellemzően magyarul íródnak és hazai kiadásúak, így sem a nemzetközileg elismert kiadói, sem a nemzetközi láthatósági elvárást nem teljesítik. Ezzel szemben, a STEM&L képviselői könyvkiadásban is törekednek mind az idegennyelvűsége, mind a nemzetközi láthatóságra.

2.3. Folyóiratcikkek vagy könyvek?

Az egyes tudományterületek által preferált publikációs stratégiákat a 3. ábra foglalja össze. Ezek illeszkednek a kialakult tudományterületi hagyományokhoz és publikációs szokásokhoz. Az ábrán feltüntetett értékek az egyetemi tanári pályázatig értendők, illetve az MTA nemzetközi listás folyóirat-közlemények kizárólag a bölcsészettudomány, a gazdaságtudomány és a társadalomtudomány körében értelmezhetők.

3. ábra. Különböző típusú közlemények darabszámmediánja az egyetemi tanári pályázók körében tudományterületenként, 2016–2018
(Median number of various types of publications written by full professor applicants, by discipline, 2016–2018)

A STEM&L szerzői többnyire a Q-s minősítésű, nemzetközi folyóirat-publikálásra, a HASS szerzői inkább a könyvpublikálásra fókuszálnak. Itt érdemes megjegyezni, hogy az egyes tudományterületeken belül a tudományágak eltéréseket mutatnak, főleg a társadalomtudományok körében, ahol a gazdaságtudomány szerzői előszeretettel írnak folyóiratokba. Ezek merőben eltérő előmeneteli rendszereket rajzolnak ki az adott terület pályakezdői számára, amihez minden, a hazai tudományos életben sikeres karrierre vágyó kutatónak igazodnia szükséges. Egyben olyan „habitális játékszabályokat” jelölnek ki, melyektől eltérni nehéz, mert az adott előmeneteli rendszerben értékelési anomáliákhoz és nehézségekhez vezet. A két stratégia mellett egy harmadik, „hibrid” publikációs stratégiát is nevesíthetünk, ami azonban nem alkot önálló csoportot, inkább a kettő ötvözetét adja. A hibrid stratégiát követő szerzők egyaránt igyekeznek folyóirat- és könyvpublikálásra, de a nemzetközi láthatóság még nem magától értetődően része ezen szakmakultúrának. A nemzetközi közléshez ugyanakkor olyan kutatói fókuszáltság és elkötelezettség szükséges, mely önmagában kijelöli a követendő stratégiát – a hibrid stratégiát követők viszont sok esetben szétforgácsolják a rendelkezésre álló erőforrásaikat.

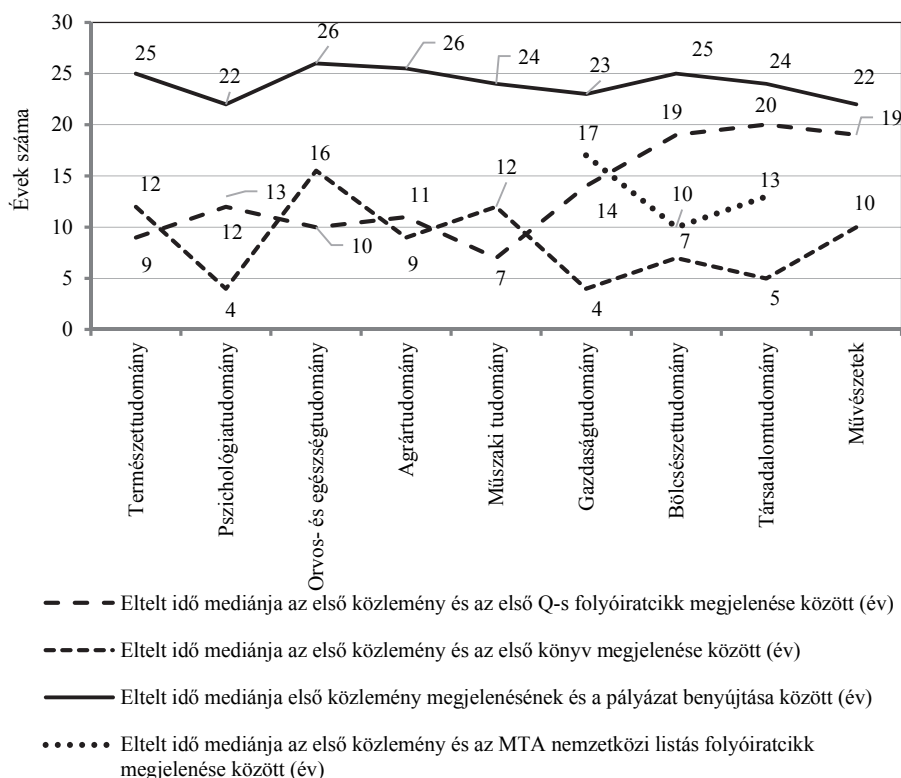
3. A professzorrá válás gesztációs ideje

Ezúttal azt vesszük górcső alá, hogy az egyes tudományterületeken van-e különbség abban, hogy mennyi idő szükségeltetik az egyetemi tanári cím elnyeréséhez. Az eltérő publikációs stratégiák vajon együtt járnak-e rövidebb-hosszabb gesztációs idővel?

A vonatkoztatási kiindulópontot („0 kilométer”) az első közlemény megjelenésétől számítjuk, ehhez viszonyítva határozzuk meg az első Q-s folyóirat-közlemény, az első könyv és az első MTA nemzetközi listás folyóirat-közlemény megjelenését,⁵ majd végül a pályázat benyújtását.

⁵ Az MTA nemzetközi lista fogalma, mint ahogy azt korábbiakban is jeleztük, kizárólag a bölcsésztudomány, a gazdaságtudomány és a társadalomtudományok körében értelmezhető.

4. ábra. Az első közleménytől a Q-s folyóiratcikk, könyv, MTA nemzetközi listás folyóirat-közlemény megjelenéséig, valamint a pályázat benyújtásáig eltelt idő mediánja tudományterületenként (Median of time taken for full professor applicants from their first publication to their first Q journal article/book/application/article published in a HAS-listed international journal and to their application for promotion, by discipline)

Az első közlemény és az egyetemi tanári pályázat benyújtása között eltelt évek számában – a nagyon eltérő publikációs stratégiák ellenére – nem találunk szignifikáns eltéréseket. Jellemzően 24–25 év szükséges a cím eléréséhez, ennél némileg alacsonyabb mediánokat csak a művészeteknél, a pszichológiatudománynál és a gazdaságtudománynál tapasztalhatunk (22–23 év). Az orvos- és egészségügytudomány, valamint az agrártudomány esetében ugyanakkor hosszabb időre (26 év) van szükség.

Az első közlemény és az első Q-s közlemény közötti időtáv a HASS esetében 14–20 év, a STEM&L-nél ehhez 7–10 év elégséges. Előbbiek az első MTA nemzetközi listás cikkhez is 10–17 év után jutnak el (utóbbiaknál ez nem értelmezhető). Úgy tűnik, hogy ennek a követelménynek a teljesítése ott gyorsabb, ahol a nemzetközi publikációs követelmények részei a habitusnak.

A könyvírásnál fordított a helyzet: a HASS esetében 4–7 év alatt, a STEM&L-nél 12–16 év után érlelődik publikálhatóvá az első könyv.

4. Következtetések

Következtéseink első csoportja az eltérő publikációs stratégiai mintázatokra mutat rá:

– A STEM&L egyetemi tanári címig vezető kutatási-publikációs portfólió mintázata a következőképpen jellemezhető: elsődleges prioritás a nemzetközi láthatóságot biztosító, indexált nemzetközi listák lapjaiban idegen nyelven megjelenő, jellemzően többszerzős folyóirat-közlemény. Külön MTA-folyóiratlista nincs, a nemzetközi platformok minősítéseit használják. A tudományos könyvek – amelyek jellemzően ugyancsak többszerzősek és idegen nyelvűek – kisebb jelentőségűek a tudományos összeteljesítmény megítélésében.

– A HASS kutatási-publikációs portfólió mintázata ettől eltér: a folyóirat-közlemények mellett magas a prioritása a tudományos könyvek, könyvrészek írásának is. Inkább az egyedüli vagy kevés szerzőség jellemző, bár érzékelhető az elmozdulás a többszerzős irányba. Nő a nemzetközi láthatóság és az idegen nyelvű publikálás követelménye, de ma még ezzel azonos súlyú az anyanyelvi közlés is – ennek mind a tradíciók, mind a kutatott témák jellege szolgál alapul. A nemzetközi közlés értékeléséhez itt az MTA bizottsági listák adnak alapot, ám ezek csak részben képezik le az SJR-listákat, és az MTA által rangsorolt folyóiratokban való publikálás kisebb erőforrásokkal teljesíthető, de láthatóságuk is mérsékeltebb.

– A STEM&L-ben az egyetemi tanári címig jelentősen nagyobb számú publikációval lehet eljutni – igaz ezek egy része sok- és tömegszerzős –, mint a HASS-ban. Az egyenérték-számítási módszertan jelentősen zárja ezt az ollót.

– A STEM&L-ben inkább a többszerzős publikálás mintázata, a HASS-ban pedig az egyedüli vagy a kis szerzőszámú, de azon belül is a kiemelt szerzőségű publikációs mintázat jellemző.

– Ezzel együtt a STEM&L-ben még mindig magasabb a kiemelt szerzős minőségi nemzetközi publikációk száma is, itt azonban az olló nem nyílik akkorára, mint az összes publikációk esetében.

– A HASS tudományos publikációs portfóliómixe kevésbé fókuszált, teljesítése szétaprózottabb kutatásierőforrás-felhasználással valószínűsíthető meg.

A következtéseink második csoportja a publikációs stratégiák mögötti habitus különbségeit emeli ki:

– A STEM&L egyetemi tanárainak habitusába egyértelműen beépült a nemzetközi minőségi publikációs követelmény, a HASS-ban – bár érzékelhető változási dinamika – ez kevésbé mondható el.

– A STEM&L esetében a habitus tudatosabb publikációs stratégiákat és azok módszeresebb megvalósítását sejteti: 7–10 évbe telik az első közlemény után az első Q-s minőségű közleményig eljutni. Jellemzően eleve Q1 és Q2 minőségi szintet vesznek célba, és a közlemények 2/3–3/4-e ebbe a kategóriába sorolódik. Az első – jellemzően idegen nyelvű és többszerzős – könyvek csak 12–16 év táján követik a listás platformokon közölt cikkeket.

– A HASS publikációs habitusát más építkezési stratégia jellemzi: előbb jönnek a magyar nyelvű folyóiratcikkek és a könyvek, könyvrészletek, csak ezután következik a nemzetközi publikációs porondra lépés. Másfélszer annyi idő kell az első idegen nyelvű (MTA-) listás folyóiratcikkhez (10–17 év) és kétszer annyi az első Q-s cikkhez (14–20 év). A Q1 és Q2 szinthez többnyire a Q3-as Q4-es közleményeken „megedződve” jutnak el. Meghatározó az egyedüli és kevés szerzős (2–4) hozzájárulás.

– Mindezzel együtt az eltérő tudományos publikációs stratégiák viszonylag szűk szórásstartományban (22–26 év), konvergensen vezetnek el az egyetemi tanári cím megszerzéséhez.

A következtéseink harmadik csoportja policy szintű felvetéseket, ajánlásokat körvonalaz:

– A rendszerváltásig a kor tudománypolitikájának következtében a HASS nemzetközi expozíciója messze elmaradt a STEM&L-hez képest – ez a történelmi „hendikep” kétségtelenül része a mai mintázatoknak;

– Amennyire visszafelé tekintve magyarázható a két átfogó tudományterület habitusbeli különbsége, annyira nem elfogadható argumentáció ugyanez, ha előre tekintünk. Amennyiben a magyar tudományosság HASS-szegmensét – MTA-t, egyetemeinket, azok képzési és doktori programjait – nemzetközi szinten pozicionálni szeretnénk, úgy alapvetően változtatni kell az e tudományterületeken kialakult habitusokon.

- E habitusváltozás eléréséhez a tudománypolitikától az intézményi stratégiáig minden szinten lényeges hozzájárulások szükségesek:
  - a tudománypolitika szintjén források és akadémiai-egyetemi életpályamodellek;
  - az MTA és a MAB szintjén az előmeneteli kritériumok közelítése a nemzetközi benchmarkok követelményeinek figyelembevételével;
  - az egyetemek szintjén a stratégiai emberi erőforrás-menedzsment teljesítménymenedzsment-rendszereinek kialakításával és tudatos alkalmazásával (tehetségmenedzsmenttel, karrier- és életpálya-tervezéssel, ezen belül tudatos publikációs stratégiák kialakításával és implementációjuk kiemelt vezetői figyelmű monitorozásával), valamint a doktori iskolák követelményrendszerének nemzetközi szinthez igazításával.

Irodalom

- ADOMI, E. E. – MORDI, C. [2003]: Publication in foreign journals and promotion of academics in Nigeria. *Learned Publishing*. Vol. 16. No. 4. pp. 259–263.
- BAZSA GY. [2017]: Felfelé a pályán. Hazai oktatói-kutatói karrierállomások. *Magyar Tudomány*. 178. évf. 5. sz. 594–606. old.
- BIDAULT, F. – HILDEBRAND, T. [2014]: The distribution of partnership returns: evidence from co-authorships in economics journals. *Research Policy*. Vol. 43. No. 6. pp. 1002–1013. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.01.008>
- DOBOS I. – MICHALKÓ G. – NOVÁKY E. [2019]: Habitus-metria: a hazai gazdaságtudományi habilitációs eljárások áttekintése nemzetközi összehasonlításban. *Statisztikai Szemle*. 97. évf. 5. sz. 439–457. old. <https://doi.org/10.20311/stat2019.5.hu0439>
- KOVÁCS K. [2015]: A hivatkozás teljesítményértékelést befolyásoló implicit tényezőiről. *Magyar Tudomány*. 176. évf. 8. sz. 964–973. old.
- PAPP Z. [2011]: A tudományos tevékenység értékelésének igazságosabbá tételét a saját rész elkülönítésével kell kezdeni. *Magyar Tudomány*. 172. évf. 3. sz. 347–353. old.
- PAPP Z. [2012]: Miért nem használunk frakcionális mutatókat a tudományos tevékenység értékelésére? *Magyar Tudomány*. 173. évf. 4. sz. 472–479. old.
- SOÓS S. [2017]: Az impaktfaktor után – mi történik a hazai tudományos kibocsátással a SCImago Journal Rank bevezetésével? Hatások az „impaktfaktoros” publikációk körében. *Magyar Tudomány*. 178. évf. 5. sz. 583–593. old.
- SOÓS S. – KISS A. – LAKNER Z. [2020]: A tudománymetria elmélete a gyakorlatban. *Statisztikai Szemle*. 98. évf. 8. sz. 958–980. old. <https://doi.org/10.20311/stat2020.8.hu0958>
- SZENTES T. [2018]: Reflexiók egy hatalmas munkát követelő vizsgálat adatainak értékelhetőségére. *Statisztikai Szemle*. 96. évf. 2. sz. 203–211. old.